

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКА МАЙБУТНЬОГО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Випуск 2(10), 2022

Мукачево

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет
Вченою радою Мукачівського державного університету
(Протокол №10 від 19.12.2022 р.)

Головний редактор:

Гоблик Володимир Васильович – доктор економічних наук, професор, заслужений економіст України, перший проректор, Мукачівський державний університет

Заступник головного редактора:

Молнар Тетяна Іванівна – голова Наукового товариства студентів, аспірантів, молодих вчених, Мукачівський державний університет

Відповідальний секретар:

Гранчак Олена Василівна, Мукачівський державний університет

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Кабачій Василь Миколайович – к. ф-м. н., доцент;

Кобаль Василь Іванович – к. пед. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи;

Козарь Оксана Петрівна – д-р. т. н., академік Української технологічної академії (м. Київ), професор кафедри інженерії, технологій та професійної освіти;

Корнієнко Інокентій Олексійович – д-р. психол. н., професор, доцент кафедри психології;

Лужанська Тетяна Юрївна – к. географічних наук, доцент;

Малець Олександр Омелянович – д-р. і. н., доцент;

Мілашовська Ольга Іванівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи;

Моргун Алла Володимирівна – к. філол. н., доцент кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Попович Наталія Михайлівна – д-р. пед. н., доцент, завідувач кафедри музичного мистецтва;

Прокопович Лідія Сигізмундівна – к. філол. н., доцент, завідувач кафедри філологічних дисциплін та соціальних комунікацій;

Проскура Володимир Федорович – д-р е. н., професор;

Реслер Марина Василівна – д-р е. н., професор, академік Академії економічних наук, декан факультету економіки, управління та інженерії;

Стегней Маріанна Іванівна – д-р. е. н., професор кафедри економіки та фінансів;

Теличко Наталія Вікторівна – д-р. пед. н., професор, завідувач кафедри англійської мови, літератури з методиками навчання;

Товканець Ганна Василівна – д-р пед. н., професор, завідувач кафедри теорії та методики початкової освіти;

Фізеші Октавія Йосипівна – д-р. пед. н., професор кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту;

Черепаня Наталія Іванівна – к. пед. н., доцент, завідувач кафедри дошкільної та спеціальної освіти;

Черничко Тетяна Вікторівна – д-р. е. н., професор, завідувач кафедри економіки та фінансів.

Костич М.В.
здобувач вищої освіти,
перший (бакалаврський) рівень, група ДО-3
спеціальність 012 «Дошкільна освіта»,
Мукачівський державний університет
Русин Н.М.
старший викладач,
Мукачівський державний університет

ЗМІСТ І ФОРМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В статті здійснено опис та характеристику первинних основ економічного виховання дітей дошкільного віку, а також поняття економічної соціалізації як об'єктивного процесу засвоєння індивідом економічних поглядів, зразків економічного поведіння, освоєння соціальних ролей, навичок, цінностей, пристосування особистості до соціальних норм. Окреслено структурні блоки економічної виховання, а саме елементарні економічні знання, сформовані способи поведінки, а також особистісні утворення, які є необхідними для успішної економічної діяльності. Доведено, що сучасні заклади дошкільної освіти мають всі можливості для реалізації цілеспрямованої педагогічної діяльності в сфері економічної освіти дошкільників.

Ключові слова: економічне виховання дітей дошкільного віку, економічна соціалізація, економічна сфера суспільства, організаційно-педагогічні умови формування основ економічних знань дітей дошкільного віку, гра, формування економічної культури у дошкільників, зміст, форми роботи.

The article describes and characterizes the primary foundations of economic education of preschool children, as well as the concept of economic socialization as an objective process of an individual's assimilation of economic views, patterns of economic behavior, mastering of social roles, skills, values, and personal adaptation to social norms. The structural blocks of economic education are outlined, namely elementary economic knowledge, formed ways of behavior, as well as personal formations, which are necessary for successful economic activity. It has been proven that modern preschool education institutions have all the possibilities for the implementation of purposeful pedagogical activities in the field of economic education of preschoolers.

Key words: *economic education of preschool children, economic socialization, economic sphere of society, organizational and pedagogical conditions for the formation of the foundations of economic knowledge of preschool children, play, formation of economic culture in preschoolers, content, forms of work.*

Актуальність теми дослідження. Інтеграція і глобалізація соціальних, економічних і культуротворчих процесів у суспільстві породжують у сучасної людини нові прагнення, ставлять важливі завдання, зокрема, пристосування до життя у ринкових відносинах. Економічні знання стають нагальною потребою всіх громадян і вимагають нових підходів до виховання підростаючого покоління, здатних жити і працювати в умовах ринкової економіки. Розуміння елементарних економічних понять і оволодіння «ринковими» навичками поведінки – вимога, яку ставить час не тільки перед дорослими громадянами, а й перед дітьми. Сучасного дошкільника вже з перших років його життя оточує економічна сфера, наповнена складними економічними поняттями та процесами. Саме у дошкільному дитинстві формуються основні індивідуально-психологічні властивості дитини, закладається фундамент для подальшого формування соціально-моральних якостей особистості. Тому важливо формувати економічну компетентність дітей, починаючи з дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У зв'язку з реформуванням освіти й усвідомленням ученими значущості проблеми економічного виховання в теорії та практиці педагогіки на сучасному етапі активізувався науковий пошук ефективних навчальних технологій. Здебільшого, наукові дослідження присвячено таким проблемам: вивченню окремих економічних понять побутово-господарської діяльності (О. Низковська, М. Ібрагімова, Н. Кривошея) [5]; формуванню нового типу економічного мислення (І. Прокопенко, А. Іванова) [3]; формуванню бережливості в аспекті екологічного виховання (Н. Корнеєва); розробці найоптимальніших форм і методів навчання дошкільників (А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Грама, Г. Григоренко, В. Москаленко) [4]; формуванню економічної грамотності в дітей дошкільного віку, підготовці педагогів дошкільного закладу до економічного виховання дітей (Р. Жадан, Н. Грама, Г. Григоренко, А. Сазонова) [2, 7]. У наукових дослідженнях, спрямованих на вдосконалення економічного виховання особистості в межах різних вікових категорій, щодо дошкільного періоду найбільш розробленими є проблеми формування морально психологічних якостей бережливості, заощадливості, дбайливості в процесі участі дитини в різноманітних видах праці. Науковці передусім зосереджують увагу на відборі доступних дітям знань з галузі економіки. При цьому проблема педагогічного

моніторингу та діагностики рівня набутий знань з економічного виховання залишається недостатньо висвітленою у наукових колах) [5].

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти передбачено формування в дітей елементарних споживчих уявлень, зокрема про товари і послуги, гроші. В освітній лінії «Дитина у світі культури» в частині «Предметний світ» зазначено, що дитина 6(7) років має «уявлення про заощадливе ведення домашнього господарства, вміє ощадливо ставитися до речей, грошей. Розрізняє соціальні ролі “покупець”, “продавець”, поняття “товар”, “гроші”, “заощадливий”, “недбайливий”» [1].

Економічне виховання спрямоване на взаємодію дорослого та дитини. – це процес, який формує духовну основу дитини, емоції, почуття, мислення, процеси соціальної адаптації у суспільстві, допомагає сформувати у дитини морально-економічні якості, які допоможуть розвивати інтерес до світу економіки. Вводячи дитину у світ економіки, ми допомагаємо їй, розкрити навколишній світ духовних і матеріальних цінностей Дитина у нинішньому житті є рівноправним членом суспільства. Вона з ранніх часів бере участь у житті своїх батьків, коли разом із ними ходить до магазину робити покупки, чує слова "дешево", "дорого", "гроші", "ціна", "заробити" [6].

Метою статті є розкриття змісту і форм роботи з дітьми дошкільного віку в процесі ознайомлення з економічними поняттями.

Головною метою економіки для дошкільнят є формування навичок та умінь, ознайомлення із сучасними ринковими відносинами.

Даючи поняття про економіку у ранньому віці, ми цим допомагаємо дитині, краще адаптуватися у суспільстві, будувати своє життя організовано, самостійно, творчо. У процесі економічного виховання, у дитини розвивається мислення, формуються певні економічні навички, які стануть їй у нагоді в житті.

Основним завданням батьків та вихователів є, донесення до дитини інформації та вмінні правильно нею користуватися. Процес економічного виховання може здійснюватись різними формами. Провідною формою навчання у дошкільному віці є ігрова діяльність. «Гра – це велике світле вікно, через яке у духовний світ дитини вливається цілющий потік уявлень, понять про навколишній світ» (В. А. Сухомлинський). Основи економічної культури легше зароджуються і виявляються в грі.

У грі, у дитини розкриваються творчі здібності, індивідуальність. У ході гри вона закріплює, знання, які отримала на заняттях, екскурсіях, під час розмов, читання художньої літератури. Через гру дитина освоює та пізнає світ, усвідомлює своє «я» та визначає своє місце у системі суспільних відносин. Гра

допомагає відтворити дорослий світ і брати участь у уявному соціальному житті.

У грі дитина моделює життєві ситуації, відбувається ознайомлення із соціальною дійсністю. Діти вчаться орієнтуватися в економічних поняттях, відбувається формування бази соціального розвитку дитини, причетність її до навколишньої дійсності.

За допомогою гри дошкільника легше навчити правильному відношенню до грошей, способів їх заробляння у світі речей, предметів та взаємин.

Економічні знання надають соціальної спрямованості, що дозволить дитині згодом, вибудовувати правильну лінію власної поведінки, способом заробляння та розумного використання.

Сприятливі, комфортні умови, створені у групі дозволяють кожній дитині реалізувати свої здібності.

Роботу по знайомству дітей з економікою поділяють на чотири блоки:

- 1) блок «Сім'я» (сімейна економіка)
- 2) блок «Потреби та можливості»
- 3) блок «Гроші та ціна»
- 4) блок "Мoje місто, моя країна".

До першого блоку входять дидактичні ігри «Витрати сім'ї», «Кому що потрібно для роботи», «Сюжетно-рольові ігри «Пошта», «Супермаркет», «Ательє»

Другий блок – «На що витрачаємо гроші», сюжетно рольові ігри «Кафе Смаколики», «Аптека», «Магазин»

Третій блок – «Для чого потрібні гроші», «Що швидше куплять», «Дорожче – дешевше»

Четвертий блок – «Виробництво товарів нашої області та країни», «Маршрут товару», спрямований на показ взаємозв'язку виробництва та споживання товару, послуг у сфері обслуговування, виховання поваги до праці людей.

Працюючи з дошкільнятами, роботу треба будувати у різноманітних видах діяльності дитини, починаючи з режимних моментів. Наприклад, коли вона, вимивши руки забуває вимкнути або до кінця закрити кран з водою треба пояснити, що це природні ресурси та на них ми витрачаємо свої гроші.

У кожного з дітей у шафці може бути кишенька, де лежать гроші-фішки у кожного їх однакова кількість.

Дитина, яка забула закрити кран, повинна заплатити встановлену суму. Наприкінці дня чи тижня відбувається підрахунок витрачених грошей. Виявляється найекономніша дитина.

Зробити економіку для дітей зрозумілою допомагають і сюжетно-рольові ігри.

Вже в молодшій групі знайомство з економікою починається із сюжетно-рольової гри в «Магазин», де працює продавець і продає іграшки, цукерки, фрукти. Роль продавця беру на себе вихователь та показує, як правильно потрібно розмовляти з покупцем використовуючи у своїй мові слова гроші, товар. Показує стосунки між продавцем та покупцем. Аналогічно відбувається знайомство з професією лікаря, водія автобуса. Кожен рух промовляється.

У середній групі роль продавця на себе бере дитина, а роль касира, який видає чеки, – вихователь. Розширюється асортимент продуктів, з'являються продукти, які потрібно зважувати. Розширюється словниковий запас дитини: касир, чек. Так, наприклад, у перукарні клієнт платить гроші до каси, в аптеці – купують ліки за гроші-фішки. Використовують настільно-дидактичні ігри "Кому що потрібно".

У старших групах на стіні вивішують карту світу якою діти здійснюють подорожі, де знайомляться із грошовими знаками різних країн. Вибудовують план своєї поїздки (на чому поїдуть, які речі їм потрібні взяти із собою, що хотіли б відвідати у цій країні, місті).

З великим інтересом діти ходять на «економічну риболовлю» дитина не тільки ловить рибу, а й підбирає слово антонім, велика-маленька, дохід-витрата, експорт-імпорт, багато-мало. Окрім ігор з дітьми потрібно розібрати різні ситуації, відгадувати загадки, вирішити кросворди.

Під час екскурсії до різних магазинів діти дізнаються нові поняття каса, продавець працюючий на касі називається касир, вітрина, товар. Звертають увагу дітей, як оформлені вітрини, розглядають товар, пропонують зробити покупку. У групі потрібно проаналізувати навіщо і чому вони придбали цей товар. Як домашнє завдання дітям, разом із батьками пропонується, зробити рекламу купленого товару.

Дуже цікаво проходять спільні бесіди, де батьки розповідають про свою професію, як оплачується їхня праця. Діти починають розуміти, що батьки отримують гроші за свою працю, а не просто дістають їх з гаманця. У дітей формується поняття про сімейний бюджет, доходи та витрати. Трохи пізніше до них приходить розуміння, що з чим вони стикаються в житті, створюється людьми різних професій.

Зробити економіку зрозумілою допомагають сюжетно-дидактичні ігри.

Діти вчаться знаходити зв'язок між професіями та результатами праці, вибудовувати виробничі ланцюжки, наприклад: звідки прийшов хліб орали поле, посіяли зерно, виростили, зібрали врожай, змолотили, перевезли

розфасували, доставили на пекарню, замісили тісто, випекли хліб. Таким чином дитина освоює тему професії, встановлює кількість закономірностей.

Узагальнити та систематизувати знання допомагають Вікторини, ігри-розваги, Що? Де? Коли?

Великі виховні здібності містять твори художньої дитячої літератури. Казки сприяють вихованню та повазі до праці дорослих, вчать ощадливості, обачності. У багатьох казках можна знайти економічний зміст. Казка розширює уявлення про світ людей, взаємини, пробуджує фантазію, вчить подумки представляти уявну ситуацію.

Великий вплив на дитину має телевізійна реклама. У розділі «Реклами» діти з цікавістю малюють рекламні плакати, вигадують телерекламу, використовуючи в ній героїв казок. «Айболить» запрошує прийти обстежитись або придбати ліки. "Карлсон" рекламує своє улюблене варення. «Червона шапочка» тістечко.

Збагачується словниковий запас під час відгадування економічних загадок, відбувається розуміння прислів'їв "Копійка гривню береже", "Сто раз відміряй – один відріж"

Організація співпраці з батьками є одним із пріоритетних завдань, оскільки сім'я для дитини є еталоном правил, і соціальних форм поведінки.

Знанням надається соціальна спрямованість, що дозволяє дитині згодом вибудувати лінію власної поведінки

Тому освіту та виховання необхідно починати з дошкільного віку, коли дітьми здобувається первинний досвід у економічних відносинах, тоді отримані дитиною знання залишаться у пам'яті довго. Згодом вона зможе вміло застосувати їх в житті. Економічні якості, закладені в дитинстві, дадуть більше шансів виховати людину, яка встигає в житті, яка буде мати не лише матеріальні, а й духовні цінності.

Навчати основ економічної культури необхідно вже в дошкільному віці, щоб не упустити колосальний потенціал у розвитку дитини, щоб допомогти їй вирости людиною, яка веде відповідальний, активний та відкритий спосіб життя. Майбутнє відрізнятиметься від теперішнього часу, але вже сьогодні потрібно закладати ті основи економічних знань, якими можна буде скористатися у майбутньому.

Відомо, що розвиток дитини залежить від багатьох факторів, у тому числі і від відповідної обстановки, середовища, в якому він відбувається. Для того щоб займатися з дітьми економікою, у групі потрібно створити розвиваюче середовище, що допомагає дітям засвоювати економічні поняття.

Наявність даного середовища дозволяє поєднувати економічну діяльність з математикою, екологією, образотворчою та іншими видами діяльності, а

значить, збагачувати пізнавальну діяльність, наповнювати її реальним змістом та змістом.

При знайомстві з економікою як наукою можна ввести персонаж принцесу Економіка. На початку знайомства вона буде одягнена в просту ситцеву сукню, поки не впізнає разом із дітьми всі закони економіки, не навчиться керувати своєю державою, потім вона купить собі гарне вбрання. Принцеса Економіка знайомить дітей із новими прислів'ями та приказками на економічні теми; із золотими правилами економіки, неодноразово запрошує дітей до себе в країну Економіку з метою знайомства дітей із новими поняттями, з новими героями, які живуть у ній; пропонує дітям різні завдання з економічним змістом. Зустрічаючись з нею, діти розвивають свою мову, збагачують запас слів у своєму лексиконі.

На видному місці в групі на полиці повинні знаходитися картки з надрукованими економічними поняттями, які поповнюються із запровадженням нових тем; моделі «Сімейного бюджету», «Витрат сім'ї»; рекламні брошури, виготовлені дітьми разом із батьками. Тут розташовуються будинок родини економістів, економічна карта.

На стіні групової кімнати можна розташувати «економічне дерево», листочками якого є слова – економічні поняття: «товар», «бартер», «бюджет», «потреби» тощо.

Домінуючими формами роботи є відносини педагога з дитиною в рамках особистісно-центрованої моделі взаємодії між людьми. Створені сприятливі умови дозволяють кожній дитині знайти свій шлях в економіку через гру, математику, малювання і т. д., забезпечують формування та потреби у пізнанні, сприяють розумовому та особистісному розвитку.

Математичний розвиток дітей, перш за все, спрямований на освоєння ними предметно-специфічного (математичного) змісту, формування пізнавальних та творчих здібностей. Математика озброює дитину засобами раціонального пізнання світу. Рахунок, вимірювання, елементарні обчислення – це ті способи, які дитина використовує при вирішенні різних завдань, у тому числі економічного змісту. Математичні знання є основою розвитку в старших дошкільнят елементарних економічних уявлень. Водночас ознайомлення з економічною сферою сприяє переходу дитини від формального засвоєння математичних знань до їх усвідомленого застосування в новій галузі.

У старшому дошкільньому віці формуються уявлення про різноманітність професій. Але з'явилося дуже багато нових, ультрасучасних професій, пов'язаних з економікою та бізнесом: бізнесмен, банкір, фінансист, маркетолог, брокер і т.п.

Кожна людина має свою професію. Гарна професія дозволить у майбутньому забезпечити достаток сім'ї. На основі знань про зміст та особливості праці дорослих у дітей виховується інтерес, повага до людей різних професій, бажання долучитися до їхньої праці, орієнтуватися в складному ринку праці.

Продуктивна діяльність дітей спрямована на розвиток образотворчих здібностей, творчості, художнього смаку, естетичних якостей особистості. В економічному вихованні вона розглядається як вид трудової діяльності, в процесі якої дитина творчо створює продукт, що відповідає її інтересам та бажанням.

У процесі роботи діти освоюють структуру праці, самостійне управління процесом перетворення матеріалів на продукт праці.

Використання різних видів конструювання сприяє розвитку в дітей просторової уяви, логічної пам'яті, комбінаторних здібностей.

При цьому відбувається усвідомлення економічної природи найпростіших економічних завдань.

У процесі ліплення діти встановлюють залежність купівельного попиту виробу (товар) від якості виготовлення, визначають необхідну кількість матеріалів, виділяють раціональні способи виготовлення виробів.

Відображаючи в малюнку навколишній світ, діти розвивають композиційні та колористичні вміння, творчі можливості. При цьому малюнок стає досконалішим.

Вдома діти розповідають батькам про потреби та можливості, товари та послуги, активно використовують у своїй мові нову термінологію. За короткий час і дітям, і батькам стає зрозуміло, що навчання економіці допомагає дітям пізнати навколишній світ і знаходити нестандартні вирішення проблем, що виникають у сучасному житті.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Економічне виховання сприяє формуванню у дітей цілісного уявлення про навколишній світ, найпростіших економічних зв'язках та залежностях, про раціональну організованість цих зв'язків через трудову діяльність людей. Діти, долучаючись до праці, починають усвідомлювати навколишній світ як основне джерело життєдіяльності людей.

Дитина пізнає світ предметів, дізнається про їхнє призначення, будову, матеріал, з якого вони виготовлені. Вона поступово освоює економічну природу оточуючих людину речей, що виступають як товар, що має ціну, як предмет, виготовлений для задоволення потреб людей, який можна замовити і виготовити, купити чи продати, обміняти чи подарувати.

За допомогою освоєння світу речей дитина підходить до відкриття складних взаємин у світі людей. Людина для неї відкривається новими гранями: вона не тільки цікавий співрозмовник, помічник, захисник, а й творець оточуючих дитину речей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол-в: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. В. Гавриш, О. П. Долинна, Т. С. Ільченко та ін. – К., 2012. – 26 с.
2. Грама Н. Г. Формування економічної грамотності у дітей дошкільного віку: монографія / Н. Г. Грама. – Одеса, 1997. – 216 с.
3. Іванова А. В. Педагогічний огляд проблеми економічного виховання дошкільників / А. В. Іванова // Наукова молодь: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. – Луганськ: Знання, 2006. – С. 43-45.
4. Михайліченко Т. Рання профорієнтація дошкільників засобами економічного виховання / Т. Михайліченко, Г. Зюкіна, І. Гармаш // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2014. – № 3. – С. 40-47.
5. Моніторинг основних компетенцій дітей старшого дошкільного віку / авт.-уклад.: М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. – ТОВ «Ранок», 2013. – 96 с.
6. Москаленко В. В. Економічна соціалізація особистості / В. В. Москаленко // Практична психологія та соціальна робота. – 2005. – № 8. – С. 1-10.
7. Сазонова А. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку / А. Сазонова // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2009. – № 4. – С. 49-60.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>